

دیروز اسلام

و امروز مسلمانان

نشر نیایش

تلفن: ۲۲۰۶۰۰۲۳

nashren'ay.com.ir

دیروز اسلام امروز مسلمانان

مهدی نوسلیان

ویراستار علیرضا وصالی محمدی

چاپ اول ۱۳۹۵، تیراژ ۶۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی نیمروز

همه‌ی حقوق این اثر، اعم از چاپ، نشر الکترونیکی به هر شکل، تکثیر و کپی همه یا بخشی از آن ممنوع است و با متخلفان برخورد قانونی می‌شود.

۶۰۰۰ تومان

پیشگفتار

ظهور تدریجی جریانات «اسلام گرا» در سرزمین های اسلامی در چند دهه اخیر موجب گردیده است تا «مکتب اسلام» به عنوان یک عامل قدرتمند در معادلات سیاسی جهان به طور جدی در کانون توجه اندیشمندان غیرمسلمان قرار گیرد. امری که غرب از آنجایی که «اسلام» را تهدیدی بزرگ علیه «تمدن مادی» خود می ندارد با بسیج همه امکانات مدرن می کوشد تا قبل از نفوذ موج اسلام خدای خود را در دیگر نقاط جهان و تبدیل آن به گردبادی سهمگین و بنیان کن، این جریان پیش رونده را متوقف و یا حتی الامکان منحرف سازد. طرح مباحث نظری و سازگاری اسلام با نیازهای نوین و متنوع بشر معاصر و ترویج این اندیشه در میان مسلمین بویژه روشنفکران مسلمان، از راهبردی ترین اقدامات رسانه های غربی علیه مکتب اسلام است.

اکنون این پرسش در میان برخی از تحسین کنندگان مسلمان مطرح است که آیا اسلام برآستی قادر است انسان نوگرای امروز را به سر منزل مقصود هدایت نماید؟ به دیگر بیان سؤال این است که در پرتو پیروان چنین مکتبی برغم داشتن پیشینه ای اثربخش از فرهنگ و تمدن با این حد از قافله «علم و توسعه»^۱ بازمانده و امروزه با وجود برخورداری از شرایط مطلوب

---

۱. در اینجا مراد از «علم» اشاره به علوم تجربی و دستاوردهای مادی، فارغ از جنبه «هدایتی» آن می باشد. لازم به ذکر است تحصیل علمی از این دست گرچه از مؤکدات دین مبین اسلام است لیکن چنانچه نتواند به موازات توسعه ابزارهای مادی بشری، موجبات تعالی و رستگاری انسان و تقرب هر چه بیشتر وی را به سرچشمه هستی یعنی «خداوند» فراهم آورد خود به عامل

اقلیمی، منابع سرشار زیرزمینی، نیروی انسانی جوان و مستعد و موقعیت راهبردی منحصر به فرد با مشکلات عدیده‌ی «مادی» و «معنوی» دست به گریبان بوده و بعضاً با وابستگی همه‌جانبه به بیگانگان روزگار سپری می‌کنند؟

با توجه به پاسخ‌های ارائه شده به این پرسش، می‌توان مشخصاً به دو دیدگاه متفاوت اشاره نمود:

الف) برخی با نشانه رفتن انگشت اتهام به سمت «اسلام» آن را به قرون و اعصار گذشته متعلق دانسته و مختص جوامع ساده و بدوی و قبیله‌ای انگاشته و اسلام را از پاسخگویی به مقتضیات زمانه و نیازهای پیچیده و مدرن امروزی بی‌دانند و علت اصلی عقب‌ماندگی مسلمین را ناشی از ذات و ماهیت دین قائل می‌کنند. پیروان این نظریه برای اثبات درستی مدعای خود اظهار می‌دارند که «اسان غربی عصر رنسانس» پس از سربرداشتن از فرامین «کلیسا» و رهایی از سلاطین «کشیشان» و قیدهای «دینی» بود که توانست از خواب سنگین هزار ساله بیدار شود و با سرعتی مافوق تصور، عرصه‌های گوناگون علمی را یکی پس از دیگری درنور دیده و با آفرینش تمدنی درخشان چشم جهان را خیره سازد. نظریه پردازان این جریان فکری با چنین استنتاجی می‌کوشند «علت‌العارف» و اماندگی مسلمین را «دین‌مدار» بودن آنان و یگانه چاره درسان دردشان را سرکشیدن نوشتاروی «سکولاریزم» یعنی زدودن هرگونه آثار دینی از مناسبات اجتماعی و نظام‌های حکومتی و در یک کلام منع «خداوند» رد نیست در امور «مردم» معرفی نمایند.

ب) در مقابل، برخی نیز با تکیه بر مستندات تاریخی و آثار مکتوب دینی و رد نظریه فوق، بر این باورند که دین اسلام از یک نظام فکری منسجم، پویا، مرقی و قدرتمند، قابلیت انعطاف‌پذیری بالا، استعداد تمدن‌سازی

شگرف و ویژگی سازگاری با نیازهای فطری بشر، برخوردار بوده و لذا از چنین اتهامی مبرا است. اینان علت واپسگرایی مسلمین را نه در «دین‌مداری» آنان بلکه در «جمود و تحجر» و یا «عدم پابندی و التزام عملی» به تعالیم حیات‌بخش دینی و «انحراف تدریجی از صراط مستقیم اسلام» عنوان می‌کنند. با این مقدمه اکنون باید دید کدام یک از دو نظریه‌ی فوق - صرف نظر از مباحث پیچیده فلسفی و کلامی - بر واقعیات تاریخی منطبق است؟ جهت پاسخ به این سؤال، ضروری است موضوع مورد منازعه از چنان زاویه مورد بحث و بررسی قرار گیرد و آن‌گاه داوری نهایی بر عهده‌ی ارباب خرد، صاحبان وجدان‌های بیدار و جان‌های پاک و نهاده شود.

در پایان وظیفه‌ی خود می‌دانم که از جناب آقای مهندس حسین میرزایی ریاست محترم باسجاء دانش پژوهان جوان که ضمن نظارت بر پژوهش‌های انجام گرفته نگذاشتند را به ادامه نگارش سلسله مباحث این کتاب تشویق نموده و موجبات چاپ آن را فراهم آوردند تشکر نمایم. همچنین لازم می‌دانم از سروران عزیز و ارجمند آقایان مهندس سید محمد روحانی، دکتر حسین سوزنچی، استاد حمید غلامی‌نهاد و مسلم نادعلی‌زاده که با حوصله و دقت مطالب کتاب را مطالعه نموده و نقطه نظرات ارزشمندی را گوشزد نمودند سپاسگزاری کنم. نیز جا به جا برادران گرامیم آقایان حاج مهدی صنیعی‌فر از خیرین محترم تهران و علیرضا اراهندی مدیر دلسوز و سخت کوش دبیرستان نمونه‌ی دولتی صنیعی‌فر که با بیانی‌های بی‌دریغ خود امکان چاپ و نشر این اثر را فراهم آوردند صمیمانه تشکر می‌نمایم.

مهدی نویدیان

زمستان ۸۷

فهرست

- فصل اول: جایگاه "علم" از دیدگاه اسلام / ۱۱
- فصل دوم: اسلام از نظر اندیشمندان جهان / ۱۵
- فصل سوم: شرایط اجتماعی کشورهای اروپایی در قرون وسطی / ۱۹
- فصل چهارم: نقش تمدن اسلام در بیداری اروپا و ایجاد رنسانس / ۳۳
- فصل پنجم: شرایط اجتماعی مردم جزیره العرب پیش از اسلام / ۴۱
- فصل ششم: علل پیشرفت اسلام / ۴۹
- ۱ - ایجاد رابطه‌ی مستقیم میان خدا و انسان / ۵۰
- ۲ - برابری عمومی / ۵۰
- ۳ - مشارکت مردم در حکومت / ۵۱
- ۴ - سازش میان دین با عقل و دانش / ۵۱
- ۵ - پیوند میان دین و تمدن / ۵۲
- ۶ - اثبات قانونمندی جامعه - تاریخ / ۵۲
- ۷ - اعتراف به حقوق الملل و احترام به مذاهب بیگانه / ۵۳
- ۸ - آزادی بحث و مناظره / ۵۱
- فصل هفتم: علل عقب ماندگی مسلمانان / ۵۵
- عوامل انحطاط تمدن اسلامی / ۶۳
- عوامل داخلی / ۶۴
- عوامل خارجی / ۶۴
- دشمنان / ۶۷
- حاکمان / ۷۳
- مردم / ۷۸
- علما / ۸۲
- منابع / ۹۱
- ضمیمه / ۹۳
- نمایه عمومی / ۱۰۵